

Et bigæ bigis, curruque volutus uterque;
 Dum nimium properat, caderet ridendus Achivis;
 Tum juvenem audacem dictis castigat acerbis:
 380 I nunc, & sapere Antilochum, gens dicit Graium;
 Sat patet; at valeas; sed non tu præmia victor
 Pulchra ferens Grajum ab cœtu injuratus abibis.
 Fatur, & alipedes hortatur voce jugales:
 Infractis properante animis, nervi ocyus illis
 385 Quam vobis deerunt, jam tristi urgente senecta.
 Hæc ait, accelerant cursum, & rapido impete juxta
 Nestoridem steterunt, Latii per gramina Achivi
 Spectabant magno miscenteis pulvere campum.
 Idomeneus primus specula sublimis ab alta
 390 Hortantum vocem agnovit, bijugesque frementeis,
 Namque præbat equus maculam spectabilis albam
 Fronte gerens, ceu plena nitet Latonia Phœbe.
 At reliquam spadix, faturque hæc Gnossius heros:
 Graiugenum proceres, fallor? vel litora versus
 395 Cornipedes alios, alium properare priorem
 Aurigam adspicio? Læsas divinitus illas
 Crediderim, reliquos quæ anteibant hactenus omnes.
 Vidi equidem metam circumflexisse priores;
 At nunc arva oculis late procul omnia lustrans
 400 Cernere non valeo: lapsis fors ductor habenis
 Non bene præcipites potuit frenare jugaleis,
 Confregitque rotas, curruque volutus ab alto est,
 Perque agros subita trepidæ formidine bigæ
 Decurrere viam præter; vos cernite, amici.
 405 An me acies fallit? videor mihi cernere Regem
 Ætolum genere, Argivosque in bella regentem

V. 391. Maculam spectabilis albam. Quod de Priam. juvenis equo
 Virgilius in 5. Æneidos:

Frontemque ostentans arduus albam.

V. 406. Ætolum genere. Hic circuitus verborum, veluti labo-
 riosam reminiscientiam designat Idomenei, veluti hominis jam ad
 senium vergentis.

Patre satum Tideo, clarum Diomedea bello.
 Dixerat hæc, Ajax quem sic perstringit Oilei.
 Idomeneu, quid præcipiti sermone profaris?
 410 Nonne agnoscis equas cursu procul arva secanteis?
 At non tu minimus ductores inter Achivos,
 Nec te acie tantum extuleris ridendus, acuta.
 Lingua tibi sed enim præcepis; at dedecet inter
 Prestanteis sceptroque viros, & stirpe parentum.
 415 Primus, ut ante suis volat huc Eumelus equabus,
 Ipse, inquam, pictasque manu moderatur habenas.
 At Cretum infrendens ductor: Rixa optime tantum,
 Effrænique Ajax lingua; sed cætera cuique
 Argivum inferior, pulchrum depone lebetem,
 420 Aut tripodem, & magno certemus judice Atride,
 Uter equos agat, ut pretio experiare soluto.
 Talia Deucalides, surgens & plura parabat
 Asper Oiliades, finis nec forte fuisse
 Verborum, & rixæ, nisi surrexisset Achilles,
 425 Et mediis blandis mulsisset pectora dictis:
 Ajax, Idomeneu, verbis jam parcite amaris.
 Nec decet, atque alii succenseris Achivum
 Talia jactanti; bijuges spectate sedentes.
 Ocyus hoc venient succensi laudis amore:
 430 Quis prior, aut quis posterior tunc noscere cuique
 Fas erit. Hæc ait, & currus jam proximus urget
 Tydides, crebroque armos, ac tergora equorum
 Verbere sollicitat, crebris, & saltibus olli
 Corripiunt iter, aurigam pede pulsa sonanti
 435 Terra quatit, pone horrendum sonat æreus axis,
 Ferrataque rotæ, neque signat canthus arenam;
 Ut circo stetit in medio, ab cervicibus altis
 Sudor iit largus, fumantum & pectore equorum.
 Ille residentem festinus dèserit axem,
 440 Admovitque jugo scuticam Capaneus heros:
 Ingentem tripodem, servamque in castra ferendam
 Committit sociis properans, solvitque jugaleis.

426

I L I A D I S

Dein currus agit Antilochus, Neleja proles
 Fraude mala Atridem, non vi prælapsus equorum.
 445 Proximus ille tamen properantis terga premebat,
 Atque rota ab volucri quantum per gramina currum
 Distat agens equus, & canthos, orbemque rotarum
 Verberat extremum cauda, pone ardua sedes
 Cum sonitu rapitur, spatium neque distinet ingens
 450 Tantum Nelide Antilocho Menelaus Atrides
 Posterior volat, alipedis nam creverat Æthes
 Immensus vis, atque animus, quod si ulla fuisset
 Ulterius fuga, nec limes præfixus utrique
 Anteisset procul, & palnam, plausumque tulisset.
 455 Meriones comes Idomenei cursum inde fatigat,
 Hasta volat quantum ab flavo sejunctus Atride.
 Ars neque magna viro, nec vis, et robur equorum.
 Dein satus Admeto sese postremus agebat
 Confractosque trahens currus, pavidosque jugales.
 460 Ingemuitque virum adspiciens, et fatur Achilles;
 Ultimus ille venit quo non præstantior alter
 Flectere cornipides; verum illi proxima dentur
 Præmia, Tydides primo nam gaudet honore.
 Talia dicenti Danai plausere, tulisset
 365 Atque Eumelus equam circum plaudente corona.
 Obsistit tamen Antilochus, mediisque profatur:
 Ergone promerito, caream te judice, Achilles,
 Munere victor ego, quotiam divinitus olli
 Confractæ jacuere rotæ, bijugesque comantes?
 470 Ille acturus equos, superos in vota vocasset,
 Non ita postremus palma lugeret adempta.
 Quod si collapsi miseret, tentoria fulvo
 Plena auro, argentoque tibi, sunt optima equorum
 Corpora, sunt pecora, et famulæ: majora dolenti
 475 Mox dato, vel coram ut plausum merearis Achiyum.
 Hanc ego non patiar, nulli concedere certus
 Graiugenum, sed jura manu quæsita tueri.
 Talia Nestorides: blandumque arrisit Achilles

L I B E R XXIII.

427

Gratificans fidoque sibi, charoque sodali,
 480 Et lubitum quando, Antiloche ut de puppibus, inquit,
 Quicquam aliud promam, thoracem Eumelus ahenum
 Refferet, albentis stanni quem circulus ambit,
 Munimen quondam, et Phrygii decus Asteropæi,
 Et magno pretio ducendum: Talibus infit,
 485 Et charum Automedonta jubet thoraca rigentem
 Ferre viro; accepto Eumelus lætatur honore.
 At caveam magnis clamoribus implet Atrides
 Antilocum contra exurgens: præco aurea sceptra
 Imposuitque manu, indixitque silentia Graiis,
 490 Compellatque virum, mediisque adfatur Atrides:
 Antiloche, haud quondam imprudens, quis te im-
 pulit error
 Curribus impactis nostros læsisse jugaleis,
 Et tantum eripuisse decus? Vos, optimi Achivum,
 Dicite, nec favor ab recti vos tramite flectat.
 495 Nec quis Grajorum, ignavis Meneleaus Atrides
 Vectus equis, dicat; sed vi spectandus, et armis
 Antilocum oppressit dictis mendacibus, omne
 Jusque et fas contra, meritoque invidit honori.
 Recta eidem fabor, Danaum nec me arguet ullus.
 500 Antiloche, huc ades, et currus, atque ante frementeis
 Stans bijuges, lorumque tenens scuticamque sonantem,
 Urgebas qua nuper equos, hos rite sinistra
 Tange manu, et totas cingentem gurgite terras
 Neptunum jura, non te ulla fraude jugaleis
 505 Impediisse meos, et præterisse volentem.
 Hæc ait, Antilochus contra: parce, optime Atride,
 Parce, inquit, juveni, Rex sceptro major, et annis,
 Nosti mente levis quantum, et malesuada juventa est,
 Propterea nunc perfer; equam dabo protinus ipsam.
 510 Eque meis, maius si quicquam optaveris, ultro
 Tradere mavellem, quam charo infensus Atridæ
 Vitam agere, et scelerum ultiores contemnere Divos.
 Hæc affatus equam Menaleo tradit habendam.

Ac veluti segetis quum jam crescentis aristas
 515 Ros nitidus lavit, horrenti gratissimus agro,
 Sic, Menelae, tibi pertentant gaudia pectus,
 Adloquiturque virum: gaudensque, volensque furor
 Cedam equidem, nam mente gravem, rectique tenacem
 Expertus fueram, et talem te fama ferebat.
 520 Nunc præceps vertitque animum, vicitque juventus;
 At satius vitare dolum, laudemque mereri
 Majorum obsequio: non me sane alter Achivum
 Flexisset facile; at plures pro me ipse subiisti,
 Et bonus ille tuus genitor, fraterque labores.
 525 Propterea (posset quanquam mea jure videri)
 Munere equam nostro hanc habeas, nam vincier ipse
 Officiis nolim, atque animos jactare superbos.
 Dixerat, Antilochi sociusque in castra Noemon
 Regis equam jussu abduxit, pulchrum ipse lebetem
 530 Tertius accepit, auri tum bina talenta
 Meriones quartus, quo gesserat ordine currus.
 At duplēm phialam, postremi munus, Achilles
 Nelidæ dedit ipse ferens, hæcque addidit ore.
 Accipe, chare senex, hoc nostri pignus amoris,
 535 Atque Mencetiadæ monimentum insigne sepulti.
 Nam neque fas reliquos hunc inter cernere Achivos.
 Hæc autem damus haud ullo tibi parta labore,
 Nam neque pugnabis cæstu, aut luctaberis ipse,
 Aut volucri jaculo, aut rapido per gramina cursu
 540 Contendes, jam membra gravi tardante senecta.
 Haec ait, haec donis laetus pectora Nestor;
 Vera quidem, fili, haec memoras, languentia torpant
 Membra pedesque infra, facili nec tollere nisu
 Brachia jam fas, atque manus convertere utrinque.
 545 Sic florarem utinam, veluti quando inter Epeos
 Patri Amaryncidae celebrabant justa sepulto
 Buprasio in magna: similis non ullus Epeos
 Inter erat, Pyliosve mihi, Ætolosve comatos.
 Ænopidem hic cæstu insignem Clytomedea vici,

550 Pleuronium lucta Ancaenum mi aduersa ruuentem
 Praestantem & cursu Iphiculum; sed te, Polydore,
 Fraxineam intorquens hastam, teque, optime Phileu?
 Me duntaxat equis gemini vicere citatis
 Actoridae freti numero, atque cupidine ducti,
 555 Maxima victori posita hoc nam praemia ludo.
 Hi bini tamen; alter equum flectebat habenas,
 Alter equum flectebat habenas, verbereque alter
 Urgebat crebro. Is fueram juvenilibus annis,
 Invidet hanc mihi sed laudem jami segnior aetas,
 560 Invitumque gravi cogit parere senectae,
 Taliaque haec aliis subeunda relinquere, sanguis
 Quies calidus viget: heroas verum inter Achivos
 Quondam excellebam. Charo tu justa sodali,
 I, sequere, atque novo produc certamine ludos.
 565 Accipio tua dona lubens, & gaudeo amantem
 Quod redamas memor usque mei, quem semper
 Achivos
 Ductores inter claro dignaris honore.
 Dij juvenem egregium donis cumulate faventes.
 Hæc senior, Grajosque inter, turbamque frequentem
 570 Lætitia ingenti perfusus pectora Achilles
 Nelidæ senis auditis sermonibus ibat.
 Cernentum valido exponit dein præmia cæstu,
 Exurgensque, Atride, inquit, flosque inclyte Grajum;
 Nunc geminos juvenes evinctis brachia palmis
 575 Tollere suademos: faveat cui dexter Apollo,
 Grajugenum plausu victor, duram ille labori
 Sexennem hanc mulam ferat, indomitamque, domari

V. 556. *Alter equum flectebat habenas.* Frigida ista ejusdem sententiae repetitio Nestoræ senectutis character est multum naturalis. Atque hæc potissimum sunt quæ Homerum signa vates reliquos extollunt, quæque oculatores mirantur, et quæ juvenes imitari oportet.

V. 572. *Cernentum.* Quum fere totus Æneidos liber quintas ex hoc Iliadis vigesimo tertio desumptus sit, Virgilianis loquutionibus hic adnotandis supersedemus.

Nam genus hoc durum , & crudis parere lupatis .
 Victus cratero hoc pulchro contentus abito .
 580 Dixerat . Actutum Panopeo gnatus Epeus
 Consurgit validusque , ingens , cæstuque peritus ,
 Comprensamque manu mulam tenet , atque ita fatur :
 Adsit ; qui cratera feret , namque hanc mihi nullus
 Abstulerit reor , aut cæstus me vicerit arte .
 585 At pugna pejor : quid enim ? Non omnia cuique
 Posse datum : sic ajo etenim , sic facta docebunt
 Comminuamque artus , contundam & cæstibus ossa .
 Nec procul inde absint corpus curare jacentis
 Qui possint , suaque invalidum in tentoria ferre .
 590 Hæc ait , obstupuere omnes , contra obvius unus
 Euryalus surgit Mecisteo patre creatus
 Rege Talajonida , quondam in certamina Thebas
 Qui ferro occisi OEdipodæ , ludosque profectus
 Insignis retulit Cadmeja e gente triumphos .
 595 Hunc Tydeo satus antiqui haud oblitus amoris
 Firmabat dictis , cinctumque aptabat ahenum ,
 Loraque secta boum necetbat cruda lacertis ,
 Tum vero accinctus procedit in æquor uterque ,
 Brachiaque ad superas interritus extulit auras ,
 600 Conseruere manus , crepitant sub vulnere malæ ,
 Artibus ac totis sudor fluit . Asper Epeus
 Tum ruit , atque genas circumspectantis , & ora
 Vi quatit immensa : misero vestigia torpent
 Euryalo : cadit attonitus , velut horrida ponti
 605 Äquora quum super , algosum prope litus in undas
 Desiliit piscis , fluctusque hunc obtegit ater .
 Continuo , sic exiliit ; lapsum sed Epeus
 Erigit ; & fidi æquales genua ægra trahentem ,
 Jactantemque utroque caput , crassumque cruentem
 610 Ore ejectantem ad naveis , & castra ferebant ,
 Crateremque tulere manu , solatia victo .
 Protinus Äacides cruda decernere lucta
 Invitat qui forte velint , & præmia ponens

Surgite , ait , quibus est animus tentare periculum .
 615 Ingentem tripodem victor feret ignibus aptum .
 Bissenis bobus hunc quivis emisset Achivum .
 Victo serva erit haud operum rudit illa Minervæ ,
 Quatuor atque boum pretio . Sic fatur , & ingens
 Consurgit Telamone satus , consurgit Ulysses ,
 620 Proinctique ambo steterunt medio æquore campi ,
 Inque vicem amplexu valido stringuntque , premunt
 que ,
 Artificis ceu tigna manu connexa cohærent
 Flamina ventorum contra alto in culmine tecti ,
 Dorsaque stridebant validis compressa lacertis ,
 625 Et largus toto manabat corpore sudor ,
 Amborumque humeros circum , & latera ardua densæ
 Vibices surgunt , pressoque cruroe rubescunt .
 Usque adeo magnis animis certatur utrinque
 Ingentem ob tripodem , nec supplantarier Ajax ,
 630 Aut Ithacus poterat ; tandem quum toedia Græjos
 Afficerent , Laertiadæ Telamonius inquit :
 Jam luctæ piget Argivos , me tu effer in altum
 Si potes , aut ego te , hæc fatus simul extulit ipsum ,
 At non ille doli , fraudumque oblitus Ulysses
 635 Poplite percusso deicit , sternitque Supinum .
 Atque super cadit in pectus , stupet undique Grajum
 Turba virum robur ; surgens dein magnus Ulysses
 Sustulit Ajacem , vixque ab tellure levavit .
 Implicat ille genu : in terram tum pronus uterque
 640 Corruit : et multo foedantur pulvere vultus ,
 Atque iterum luctam , et certamina dura paranteis
 Pelides cohibet , tali ac sermone profatur :
 Jam satis est ; paribus pugnasti viribus ambo ,
 Muneribus quoque sublati æqualibus ite ,
 645 Grajugenæ ut alii subeant . Sic fatur Achilles .
 Accipiuntque olli , deterso pulvere , vesteis .
 Dein rapido jubet Argivos contendere cursu ,
 Argentoque gravi solidum cratera priori

Ingente^m, assignat, nitidum, quo pulchrior orbe
 650 Non erat in toto: bis sex cui ventre capaci
 Mensurae stabant, manus hunc Sidonia quondam
 Fecerat, & vasti sulcantes marmora ponti
 Phœnices tulerant, dederantque hæc dona Thoanti
 Acceptū in portum, pretiumque Lycaonis Euneus
 655 Jasonides Patroclo dederat, nunc præmia cursus
 Æacides posuit, magnum, et pinguedine obesum.
 Inde bovem, atque auri postremo semitalentum.
 Tum surgens, properate, boni, atque hæc præmia
 fert;

Inquit. Oiliades surrexit protinus Ajax,
 660 Et Laertiades, juvenumque celerrimus unus
 Nelida satus Antilochus, metamque paratis,
 Liminaque Æacides signat; prior emicat Ajax,
 Proximus huic volat, atque pedem pede tangit Ulysses.
 Qualis ubi radium jamque hinc, jamque inde citatum
 665 Fæmina docta jacit pectus prope, licia pulchro
 Stamine subtexens, calcem sic calce fatigat
 Neritus ductor, nebula atri pulveris ante
 Quam totum obrueret, dorsum inque Ajacis, et altum.
 Inspirans caput, ingeminant toto æquore plausum
 670 Grajugenū turbæ circum, cunctique sequentem
 Instigant studiis, et jam sub fine laborum
 Pallada sic secum tacitus orabat Ulysses:
 Auxiliare, Dea, et pedibus nunc adde vigorem,
 Vimque meis. Dixit, nec frustra in vota vocavit,
 675 Namque agileis Jove gnata pedes, et reddidit artus.
 Jamque fere spatio extremo, fessique sub ipsum
 Finem adventabant, lævi quum sanguine Oileus
 Labitur infelix, cæsis ut forte juvencis
 Ad Patrocli tumulum virideis madefecerat herbas.
 680 Ora simo, et sacro turpantur sanguine vestes.
 Præcurrunt Laertiades, crateraque vixor
 Sustulit, ingentemque bovem sibi sustulit Ajax;
 Et circum ingressus medium, cornuque prehenso,

Ore simum ejectans socios adfatur Achivos:
 685 Heu læsit mihi Diva pedes, quæ semper Ulyssi,
 Ceuspia mater adest. Danai adriscere loquenti.
 Tum vero Antilochus postremum munus adeptus,
 Subridensque, Argivi, inquit, me discite victo
 Majores colere, hos etenim docuere colendos
 690 Nunc quoque Cœlicolæ, nam natu grandior Ajax.
 Hic prisorum hominum genus est, ævique prioris,
 Cruda tamen, viridisque viro, atque infracta senectus,
 Et pedibus soli ex Danais vincendus Achilli.
 Hæc ait, Æacides tali cumulatus honore,
 695 At nec inanis erit, tanta hæc laus, inquit, habeto
 Semitalentum aliud. Dixitque, et tradidit heros.
 Deinde hastam, et clypeum, et galeam, Sarpe-
 donis arma
 Efferri jubet, abstulerat quæ Patroclus olim.
 Adfaturque viros: Geminos certare jubemus
 700 Præstanteis virtute duces fulgentibus armis:
 Qui prior adversi ferro violaverit artus
 Arma per, & nigrum eliciat, fundatque cruentem
 Hunc ferat argentoque ensem, clavisque rigentem,
 Pulchrum, Threjcum, quondam Phrygis Asteropæi.
 705 Arma pares habeant, & nostræ pocula mensæ,
 Regificasque epulas posthac. Sic fatur, & Ajax
 Protinus exurgit Telamonius, & Diomedes.
 Hi procul ab turba armantur, vultuque minaci
 Procedunt pariter, Danaum stupuere cohortes.
 710 Terque ruere pares, ter cominus arma tulere.
 Tydidae tandem clypeum Salaminius heros
 Perforat; at corpus lorica fidelis aheno
 Tegmine tutatur; Diomedes turvidus hastam
 Elevat, atque super clypei septemplicis orbem
 715 Cervicem petit Ajacis; procedere Graii
 Ulterius vetuere tamen, charissimus Ajax
 Nam cunctis erat, & paribus discedere donis
 Decrevore duces. Tydidae baltheus aureus

- Obtigit, atque aurea vagina fulgidus ensis.
 720 Hinc ferro solidum Pelides extulit orbem
 A fornace rudem, Eetion quem mittere suetus
 Rex quondam, dextra sed jam prostratus Achillis,
 Qui gazam ingentem ratibus convexerat altis,
 Tum surgens turbam adfatur sic voce frequentem;
 725 Adopropere, quibus tanta est fiducia dextræ.
 Ne quanquam ingentis provolvat jugera campi (nos)
 Grajugenum quisquam quinque hos tractanda per an-
 Non ferro vel pastor egens, vel arator in urbem
 Iverit. Hæc fatur, confestimque hinc Polypœtes
 730 Sistitur, hinc magna Divis par mole Leonteus,
 Atque Ajax Telamonides, & fortis Epeus.
 Hic orbem ingentem primus rotat ordine; risu
 Exceptus sed enim; sequeris, sate Marte Leonteus,
 Tertius inde Ajax, jecitque ultra omnia signa
 735 Robusta ab dextra, tandem extremus Polypetes,
 Ille boum quantum supra capita alta bubulcus
 Projicit usque pedum, tantum signa omnia jactu
 Transiliit, Grajorum ingens ferit æthera plausus,
 Præmiaque ad naveis fidi retulere sodales.
 740 Tum qui forte velint celeri certare sagitta
 Invitat, juvenumque manu malum erigit ingens
 Argolicæ ratis, & pavidam de fune columbam,
 Quo ferrum intendant malo suspendit ab alto.
 Qui volucrem telo figet stridente columbam
 745 Has feret ille decem tentoria ad alta bipennes.
 Qui funem attigerit, totidem feret ille secureis.
 Dixerat, & Telamone satus subito adstitit Heros
 Teucer, Merionesque ducis comes Idomenei.
 Convenere viri, dejectamque ærea sortem
 750 Accepit galea, & plausu sors prima secundo

V. 738. *Transiliit*. Ajax Telamonius heros alioqui præstantissi-
 mus, infelici semper eventu prius cum Ulysse, dein cum Diomede,
 ac tandem cum Epeo contendit.

- Exivit Telamoniadæ, nec Apollinis ille,
 Divorumque memor telum conjecit in auras.
 At pavidam volucrem (namque hoc invidit Apollo)
 Figere non valuit, nodos, & vincula rupit,
 755 Queis innixa pedem malo pendebat ab alto.
 Illa Notos, atque atra volans in nubila fugit.
 Funiculus cadit; adstantes plausere catervæ.
 Meriones arcu jam dudum intenta parato
 Tela tenens, Phœbo taurorum corpora centum
 760 Rite vovet, lætam & cœlo speculatus, & alis
 Plaudentem nigra figit sub nube columbam,
 Perque meat telum, & medium transverberat alam.
 Adque pedes jaculantis humo rursum ærea cuspis
 Figitur, at volucris sublimi ab vertice mali
 765 Erecto collo, expansisque ingentibus alis
 Decidit exanimis, Danaum mirata juventus
 Ingeminat plausum, promissaque præmia tollunt,
 Meriones primum, gnatus Telamone secundum.
 Pelides longam inde hastam, magnumque lebetem
 770 Intactum flammis pretio bovis, atque coruscis
 Floribus insculptum jaculo certantibus offert.
 Continuò in mediis Agamemnon surgit Atrides,
 Merionesque iterum; at prudens sic fatur Achilles.
 Atride, sceptro quantum præcedis Achivos,
 775 Tantum te jaculo præstare, ac robore destræ
 Omnibus est notum; omissa certamine prima
 Præmia propterea hæc fert, tum, si lubet, hasta
 Merioni detur, hoc dignum nam rebar honore.
 Hæc infit, paretque lubens, & gaudet Atrides.
 780 Meriones longam in tentoria detulit hastam,
 Talthybio ille dedit portandum in castra lebetem.